

GABRIELA FRUNZĂ

Institutul de Filologie
(Chișinău)**FENOMENUL FONETIC NEGATIV
DE DIFTONGARE A TRIFTONGILOR
ÎN ROSTIREA SPONTANĂ**

Triftongii, unități fonologice compuse din două semivocale și o vocală, prin caracterul lor vocalic au rolul de a spori muzicalitatea și sonoritatea limbii. În timpul rostirii accelerate, triftongii se denaturează: semivocalele se închid sau cad, unele vocale suportând modificări fonetice.

În limba română există paisprezece triftongi. „Prin triftong se subînțelege o îmbinare a trei sunete, rostite în componența unei silabe: [ursoaică, aripioară]” [1]. Triftongii constau dintr-un sunet semivocalic, unul vocalic și unul semivocalic care se pronunță într-o silabă [iai, eai, ioi, eoi, iau, eau, iui, iii, iei, uai, oai, iou]. „În timpul rostirii sunetelor semivocalice ascendente (situate înaintea vocalei triftongului), forța organelor articulatorii crește treptat, contractându-se la maximum la emiterea elementelor vocalice. În cazul triftongilor ascendenți (formați din două semivocale consecutive și o vocală [ioa], [eoa]), forța organelor articulatorii crește treptat, ajungând la punctul culminant în timpul emiterii lui [a]” [2].

În prezentul articol vom evidenția triftongii supuși diftongării în rostirea spontană.

Triftongul [iau], compus din semivocala prepalatală, închisă, nonlabială [i], din vocala mediolinguală, deschisă, nonlabială [a] și din semivocala posterolinguală, labială, închisă [u], se diftonghează în rostirea spontană. Structurile sunt formate din triftongul [iau] și diferite vocale, deci din patru elemente fonice: *i-au indicat – io' indicat, i-au eliberat – io' liberat, i-au întrebat – io' ntrebat, i-au adunat – io' adunat, i-au ocupat – io' cupat* etc.

Vom analiza structura „i-au întrebat”, alcătuită din triftong și mediolinguala [î]. La oscilograf, intonograf și spectograf, am stabilit trăsăturile acustice ale structurii. Energia fonică e distribuită în trei formați ale căror valori medii sunt următoarele:

[i] – F1-110 Hz, F2-220, F3-360, durata – 80 ms, intensitatea – 100 db, tonul – 86 Hz;

[a] – F1-900 Hz, F2-1800, F3-2600, durata – 110 ms, intensitatea – 90 db, tonul – 80 Hz;

[u] – F1-140 Hz, F2-1200, F3-2200, durata – 84 ms, intensitatea – 60 db, tonul – 70 Hz;

[î] – F1-210 Hz, F2-1238, F3-2840, durata – 228 ms, intensitatea – 64 db, tonul – 78 Hz.

În limba română literară contemporană structura dată este frecventă. De exemplu: *Și când a sosit ceasul hotărât, Iurg și jupîneasa Calomfira au căutat pe oșteanul care cunoștea taina și i-au incredințat pe pruncul Ion.* (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*, p. 79).

În timpul rostirii spontane, calitățile elementelor fonice ale acestei structuri se modifică. Rostind structura, o parte de aer expirat se scurge prin narine și alta – prin cavitatea bucală. În acest caz intensitatea mediolingualei [î] descrește, iar triftongul [iau] se diftonghează în [io]: *io' ntrebat*.

Triftongul [iau], aflat în poziție finală la forma inversată a verbelor, perfectul compus, persoana a III-a, plural, de asemenea se diftonghează: *auzitu-i-au – auzitu-io, purtatu-i-au – purtatu-io, ironizatu-i-au – ironizatu-io* etc.

Cităm un alt exemplu din romanul cunoscutului prozator: *Doi se trudeau încă; pădurarii pălitu-i-au cu baltagurile*. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*, p. 92).

În plan perceptiv, structura examinată constă din două vocale [u], [a] și două semivocale [i] și [u].

Din punct de vedere acustic, energia fonică a structurii este distribuită în trei formați, ale căror valori medii sunt următoarele:

pentru [u] – F1-90 Hz, F2-140, F3-3000, durata – 80 ms, intensitatea – 70 db, tonul 80 Hz; pentru [i] – F1-130 Hz, F2-1800, F3-2000, durata – 60 ms, intensitatea – 60 db, tonul – 70 Hz; pentru [a] – F1-1800 Hz, F2-1600, F3-2600, durata – 238 ms, intensitatea – 90 db, tonul – 80 Hz și pentru [u] – F1-140 Hz, F2-1200, F3-2200, durata – 80 ms, intensitatea – 60 db, tonul – 60 Hz.

În rostirea spontană, triftongul din componența structurii de asemenea se diftonghează: *pălitu-io*.

Triftongul [iau] se diftonghează în ascendentul [io] și în cazul în care e urmat de alt diftong. De exemplu: *i-au uimit – io uimit, i-au iertat – io iertat, i-au iubit – io iubit* etc.

Structurile citate conțin cinci elemente perceptibile în limba română literară contemporană. Un exemplu concludent am atestat în același roman: *Pornind cu mare însuflețire, cei opt drepți judecători și-au uitat oboseala, foamea, setea și au rupt pânjeniișul de aur către luncile Moldovei*. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*, p. 30).

În rostirea spontană se diftonghează și triftongul [ioi]: *și i-oi impresiona, și i-oi echipa, și i-oi ocroti – ș'io'mpresiona, ș'io'echipa, ș'io'ocroti*.

Energia fonică a sunetelor din structura <și i-oi eclipsa> are următoarele particularități acustice:

[i] – F1-140 Hz, F2-2200, F3-3200, durata – 86 ms, intensitatea – 110 db, tonul – 89 Hz;

[i] – F1-140 Hz, F2-1200, F3-2000, durata – 86 ms, intensitatea – 80 db, tonul – 60 Hz;

[o] – F1-150 Hz, F2-800, F3-2800, durata – 100 ms, intensitatea – 80 db, tonul – 60 Hz;

[i] – F1-140 Hz, F2-1200, F3-2000, durata – 86 ms, intensitatea – 80 db, tonul – 60 Hz;

[e] – F1-334 Hz, F2-2560, F3-3200, durata – 169 ms, intensitatea – 87 db, tonul – 67 Hz.

La analiza perceptivă auditorii au sesizat trei sunete vocalice: [i], [o], [e] și două semivocalice [i], [i]. Exemplificăm cele relatate cu o frază extrasă din romanul lui B. Vian *Spuma zilelor: Asta-i altă poveste, și i-oi elucida-o mai târziu*.

În rostirea spontană structura <i ioi e> se denaturează prin diftongarea triftongului și căderea anterolingualei [i]: *ș'io'eclipsa*.

Același fenomen fonetic, al diftongării, se atestă la triftongii [eai], [eau].

Triftongul [eai] include semivocalele anterolinguale [e], [i] și mediolinguala [a]: *ea-i interesată, ea-i eminenta, ea-i întâia, ea-i aniversata, ea-i unica, ea-i onorata*. Vom analiza succint structura <ea-i onorata> realizată din triftongul [eai] și posterolinguala [o]. Și în acest caz energia fonică a sunetelor triftongului e distribuită în trei spectre:

[e] – F1-80 Hz, F2-2500, F3-3000, durata – 160 ms, intensitatea – 80 db, tonul – 60 Hz;

[a] – F1-800 Hz, F2-1800, F3-2600, durata – 140 ms, intensitatea – 90 db, tonul – 70 Hz;

[i] – F1-60 Hz, F2-1100, F3-2100, durata – 50ms, intensitatea – 70 db, tonul – 60 Hz;

[o] – F1-182 Hz, F2-1452, F3-2094, durata – 305 ms, intensitatea – 68 db, tonul – 82 Hz.

Structura, formată din două vocale și două semivocale, conține cinci elemente fonice perceptibile: *Ea-i o regină tânără și blondă / În mantia-i albastră, constelată, / Cu mâinile unite pe-al ei piept / De neauă.* (M. Eminescu, *Miradoniz*).

În rostirea spontană triftongul [eai] se diftonghează în descendentul [ei], după asimilarea mediolingualei [a]: *e-i onorata, e-i ocrotita, e-i întâia, e-i unica* etc.

Un caz special depistăm la diftongarea triftongului [eau], ale cărui componente [au] în rostirea spontană se monoftonghează în posterolinguala [o]: *bine-au zis – bine-o zis, de-au încasat – de-o încasat, ne-au adunat – ne-o adunat, ce-au urzit – ce-o urzit* etc.

Valorile medii ale formașilor componenților structurii sunt următoarele:

[e] – F1-300Hz, F2-2500, F3-3000, durata – 160 ms, intensitatea – 80 db, tonul – 60 Hz;

[a] – F1-800 Hz, F2-1800, F3-2600, durata – 140 ms, intensitatea – 90 db, tonul – 70 Hz;

[u] – F1-80 Hz, F2-1214, F3-2650, durata – 86 ms, intensitatea – 56 db, tonul – 72Hz;

[u] – F1-160 Hz, F2-1200, F3-2650, durata – 96 ms, intensitatea – 68 db, tonul – 80 Hz.

În limba română literară structura analizată este foarte frecventă.

Aducem o frază elocventă din romanul lui E. Barbu *Principele: Isprăviseră și grămăticii de la Academia grecească cu lungile lor elegii funebre în care deplîngeau universul că au pierdut steaua Orientului...*

Același fenomen, al diftongării în rostirea spontană, după căderea unuia dintre constituenții triftongului, îl atestăm la triftongul [eau] la formele verbale de imperfect, persoana a III, plural: *duceau-duceu, înțelegeau – înțelegeu* etc.

În concluzie constatăm că:

Limba română literară contemporană este foarte bogată în structuri vocalice compuse din triftongi și vocale (1-4), care în actul de comunicare literară se rostesc în cadrul unui cuvânt fonetic. În aceste cazuri se menține calitatea și cantitatea fiecărui element fonetic din cadrul cuvântului fonetic. În condiții de rostire clară a fiecărui element fonetic se menține și latura corectă a vocalelor și semivocalelor, se respectă tradiția literară, formele normate ale limbii române. În asemenea situații de rostire literară se menține latura estetică, estetica pronunției, structura intonațională și ritmo-melodică a frazei. Se păstrează timbrul și coloratura melodică a fiecărui element fonetic din cadrul logoformeii, se respectă modelul literar.

Analiza structurilor în rostirea spontană a demonstrat că elementele vocalice și semivocalice pierd din componența tonală, se pierde muzicalitatea frazei. Acest proces de devocalizare a elementelor fonice este foarte frecvent și distructiv. Toți vorbitorii limbii române trebuie să adopte modelul normat de pronunție.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. G. Gogin, *Triftongii în limba moldovenească literară contemporană*, Chișinău, 1970.
2. G. Gogin, *Ortoepia*, Chișinău, 2001.

SURSE TEXTUALE

1. E. Barbu, *Principele*, București, 1977.
2. M. Eminescu, *Miradoniz*, Chișinău, 1990.
3. M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*, București, 1981.
4. B. Vian, *Spuma zilelor*, București, 2003.